

Subject: Psychology
BA II (Sem III)

Paper: Experimental Psychology

Learning:
Types & Schedules of
Reinforcement

★ Types and Schedule of Reinforcement

★ Schedule of Reinforcement :- इसमें उन कुछ निश्चित पैटर्न में होता है, जिससे अनुभव प्राप्त होता है। Subject की desired response में सही अनुक्रिया करके उपरोक्त Reinforcement दिया जाता है। सही पैटर्न में ही Reinforcement दिया जाता है।
 Reinforcement पैटर्न Reinforcement Schedule में दो मुख्य रूप हैं -
 (I) Continuous Reinforcement (II) Partial Reinforcement

★ Continuous Reinforcement :- Continuous Reinforcement में Reinforcement हर बार दिया जाता है, जिससे वह अनुक्रिया को Reinforcement देता है।

★ Partial Reinforcement :- Partial Reinforcement में Reinforcement हर बार नहीं दिया जाता है, बल्कि कुछ ही अनुक्रिया को Reinforcement देता है।
 Reinforcement पैटर्न Reinforcement में दो प्रकार के हैं -
 (I) Ratio Reinforcement Schedule (II) Interval Reinforcement Schedule

★ Ratio Reinforcement :- Ratio Reinforcement में Reinforcement एक ही अनुक्रिया के लिए ही दिया जाता है।
 Reinforcement Schedule में दो प्रकार के हैं -
 (I) Fixed Ratio Schedule (II) Variable Ratio Schedule

(I) Fixed Ratio Schedule and (II) Variable Ratio Schedule :-

Schedule of Reinforcement

Continuous Reinforcement

Partial Reinforcement

Ratio Reinforcement Schedule

Interval Reinforcement Schedule

fixed Ratio Reinforcement Schedule

variable Ratio Reinforcement Schedule

fixed Interval Reinforcement Schedule

variable Interval Reinforcement Schedule

Fixed Ratio Schedule → Fixed Ratio Reinforcement ਇੱਥੇ ਮੀਥਿਆ ਇੱਕ ਖੁਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਅਨੁਵਿਧਾ ਵੀਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ Skinner Box ਇੱਥੇ ਉਹ ਨੂੰ 10 ਅਨੁਵਿਧਾ ਵਰਤ ਉਪਰੰਤ ਜੇਕਰ ਉਸਨੂੰ Reinforcement ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ (F.R.10) Schedule ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

★ Variable Ratio Schedule → Variable Ratio Schedule ਇੱਥੇ ਮੀਥਿਆ ਇੱਕ ਅਨੁਵਿਧਾ ਵਰਤ ਉਪਰੰਤ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ Reinforcement ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਸਾਫ਼ੇ ਗਾ, ਇਹੋ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਵਧੇਰੇ ਅਨੁਵਿਧਾ ਵਰਤ ਕੇ ਵਧੇਰੇ ਅਨੁਵਿਧਾ ਵਰਤ ਉਪਰੰਤ Reinforcement ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

② Interval Reinforcement Schedule → Interval Reinforcement Schedule ਇੱਥੇ Reinforcement ਦੇਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਮੇਂ ਅਨੁਵਿਧਾ ਵਰਤੀ ਹੋਈ ਬਸ਼ਕਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਖ਼ਬਾਰ ਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। Time Interval

① Fixed Interval Reinforcement Schedule ② Variable Interval Reinforcement Schedule:

★ Fixed Interval Reinforcement Schedule → ਜਦੋਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਰਤੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵਰਤੀ ਹੈ ਕਿ 10 ਮਿੰਟਾਂ ਜਾਂ 50 ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ Reinforcement ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅੰਤਰਾਲ

है।

Fixed Interval Schedule

Variable Interval Reinforcement Schedule → Variable Interval Reinforcement Schedule

fixed Time Interval की हवुं तां वरवे भाव ममां निमूचित वीउ घितुं Reinforcement हिरा है, उां लिमती किा सांरा है।

Schedules FR, VI, V.R.
 एम सुवार उपरवठ म सुवार ए मनेहि गिआतवां न वुंउ उंर कमसुडीआं नु ही

(3) f.i (4) V.I.

Multiple Schedule, chain Schedule, Autoshaping Schedule

हवहन एम सुवार है →

Multiple Schedule → Schedule

ए सां ए उं ह्य Schedules नु हिव - हिव वरव हिव हिमेम मीवठ ए तास हिव सांरा है। सिहं मीन सिआ साहे वि उरु नु मखितर वावम हिव लीवर एव हिव एी कनसुडिआ नु एकारा Reinforcement हिव।

सांरा है। एमरा मउसधु हिव उं एका वि उमती यरिसां तास डू तिग एउती साहेगी कउ एम हिव हिव FR 10

मीवठ सिहं सास रमती (Red Light) मीसए रहेगी। एमरे एकारा उमती V.I 15 एकारा वीरडूठममेट हिव साहेगा

ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਪਰ ਕੋਈ Light ਸੈਂਸਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਤਾਂ ਹੀ ਹਮੇਂ ਵੱਧਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਧੇ ਹੀ Schedule ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਖਾਣੀ ਆਪਣੀ ਅਨੁਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

Multiple Schedule

ਪਰਿਵਰਤਨ Mixed Schedule ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅਨੁਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੱਖੀ ਬਾਹਰੀ ਸੰਕੇਤ ਉਪਲਬਧਿਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਖਾਣੀ ਨੂੰ Schedule ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਪਛਿਠਾਣ

Reinforcement ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋਏ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰ ਕੇ ਹੋਈ ਹੈ।

Chain Schedule → ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕ੍ਰਮਿਕ Schedules ਨੂੰ ਜਗਾਤਮਕ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਖਾਣੀ ਨੂੰ Reinforcement ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ Schedule

ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ External cue ਸਿੱਧੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। Schedule ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਹਰੀ ਸੰਕੇਤ 'ਚ ਹੋਣੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਮਿੱਠੇ ਲਿਕਾ ਜਾਵੇ ਕਿ

Chain Schedule FI 6, FR 10. ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਖਾਣੀ ਨੂੰ 6 ਮਿੰਟ ਬੀਤਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅਨੁਕ੍ਰਿਤੀ ਕਰ ਕੇ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਤੇ ਹਰ ਉਮਰ 10 ਅਨੁਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਬਣ ਕੇ ਬਾਅਦ Reinforcement ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

Chain Schedule ਦਾ ਇੱਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੈ। ਫਰਕ ਮਿੱਠੇ ਅੰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਤੰਦਨ Schedule ਵਿੱਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਣ

ਉਪਰੋਕਤ ਬਾਹਰੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਕੇਤ ਵਰਗੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਹਰੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰੀ ਵੀ Schedules ਦੇ ਧਰਮ ਵੱਲ ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਵੱਧੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਰਗੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Auto-shaping → ਇਹ ਅਜਿਹਾ Schedule ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰੀ ਚਾਰ ਅਨੁਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਰ, ਚਾਰ ਤਾਂ ਵਰ, Reinforcement ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬੁਕਾਰ ਦਾ Schedule ਵਿਵਾਦਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਿ Skinner Box ਵਿੱਚ ਚੁੱਗ ਸੀਟਰ ਦੁਬਾਰੇ

ਦੀ ਅਨੁਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੀਟਰ ਦੁਬਾਰੇ ਉਪਰੋਕਤ ਉਤਸ਼ਾਹ Reinforcement ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬੁਕਾਰ ਉਹ

Live Reinforcement ਦੀ ਅਨੁਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮਿੱਥਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਸੰਬੰਧ Reinforcement ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ Auto-shap-

-ing ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ ਇਸ Schedule ਵਿੱਚ ਬਾਹਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਅਨੁਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ Reinforcement ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Conclusion → ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਰਣ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ Schedule of Reinforcement ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰੀ ਦੇ desired ਅਨੁਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਹੀ ਵਿੱਚ Pattern ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਦੀਆਂ ਅਨੁਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

Thank
you

Prof. Raman Kumar
DEPT. OF Psychology

AKAL DEGREE COLLEGE MASTUANA SAHIB